

اداره کل آموزش و پرورش استان کردستان

اداره تکنولوژی و گروه های آموزشی متوسطه

دبیرخانه راهبری کشوری برق و الکترونیک

راهنمای عملی طرح درس نویسی

تهیه کننده: آنوشه جعفری

کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی

فهرست مطالب

- ۱- معرفی طرح درس صفحه ۳
- ۲- انواع طرح درس صفحه ۳
- ۳- روش نگارش و تنظیم طرح درس روزانه صفحه ۴
- ۴- مراحل نگارش و تنظیم طرح درس روزانه صفحه ۵
- ۵- فرم طرح درس روزانه صفحه ۱۵
- ۶- روش نگارش و تنظیم طرح درس سالانه صفحه ۱۶
- ۷- الگوی طرح درس سالانه صفحه ۱۶
- ۸- منابع مورد استناد صفحه ۱۷

۱- طرح درس (Lesson Planning) :

طرح درس عبارت است از فرآیند برنامه ریزی و سازمان دادن به مجموعه فعالیت‌هایی که مدرس در ارتباط با هدفهای آموزشی، محتوای درس و توانائی‌های فراگیران برای مدت زمان مشخص تدوین می نماید.

طرح درس سندی است که اجزای مختلف فرآیند آموزشی فعال برای مشارکت دانش آموز به منظور دست یابی به اهداف آموزشی را ترسیم می کند. طرح درس ساختاری سازمان یافته برای تدریس و نقشه ای کلی برای هدایت فعالیت های آموزشی است و در آن مفاهیم، اهداف، فرصت های آموزشی و روش های ارزیابی یک درس مشخص، بیان می شود. در یک طرح درس مجموعه فعالیت هایی که معلم از پیش برای رسیدن به یک یا چند هدف آموزشی ویژه تدارک می بیند، پیش بینی و تنظیم شده است و معلم با کمک طرح درس می تواند فعالیت های ضروری آموزشی را به ترتیب و در مراحل و زمان های مشخص و به شیوه ای منطقی پیش ببرد.

۲- انواع طرح درس از نظر کلیت**۱-۲ : طرح درس روزانه**

طرح درس روزانه شامل پیش بینی مجموعه فعالیت هایی است که معلم از پیش برای رسیدن به یک یا چند هدف آموزشی در یک جلسه تدریس، تدارک می بیند. طرح درس جلسات آموزشی سبب می شود که معلم فعالیت های آموزشی را به ترتیب و یکی بعد از دیگری در مراحل و زمان های مشخص و به شیوه ای منطقی اجرا کند و نتایج حاصل از آن را برای تدریس در مراحل بعدی آموزش، مورد استفاده قرار دهد. در واقع طراحی هر جلسه آموزشی، سازماندهی و ارزیابی دائمی جریان فعالیت های یاددهی-یادگیری را سبب می شود.

۲-۲ : طرح درس سالانه

طرح درس سالانه یا طرح درس کلی عبارت است از این که: محتوای یک ماده درسی بر اساس هدف و برای یک سال آموزشی، به مراحل و قدمهای مناسب و مشخص تقسیم شود. برای تهیه چنین طرحی، باید در ابتدای هر سال تحصیلی بر اساس اصول معین، بین هدف های آموزشی و برنامه هفتگی ترتیبی اتخاذ شود که مجموعه فعالیت های آموزشی به موقع و بدون وقفه در طول یک سال تحصیلی اجرا شود.

۳- روش نگارش و تنظیم طرح درس روزانه

تدوین طرح درس روزانه موجب طراحی بهینه هر جلسه آموزشی، همچنین سازماندهی و ارزیابی دائمی جریان فعالیت های یاددهی - یادگیری می گردد. در طول برنامه های آموزشی گاهی وقت و تلاش زیادی به دلیل تکراری بودن مطالب و فعالیت ها به هدر می رود و یا حذف عمومی یا غیرعمدی بعضی مطالب ضروری به دلیل کمبود وقت و یا فعالیت های بیهوده، به جریان آموزش آسیب می رساند. مهمترین کارکرد طراحی آموزشی آن است که از تکرار مطالب بیهوده و حذف موارد ضروری جلوگیری می کند. طرح درس جزئیات لازم برای آموزش یک یا چند درس در مورد یک موضوع را تعیین می کند. محتوا، سن، بلوغ ذهنی و فعالیت هایی که دانش آموزان باید انجام دهند. البته بدون نوشتن و تدوین برنامه و طرح درس هم می توان کلاس درس اداره کرد؛ اما اگر معلم می خواهد از کارایی مؤثر در فرآیند تدریس برخوردار باشد باید طرح درس خود را دقیقاً تنظیم نماید.

طرح درس خوب نوشته شده، معلم را قادر می سازد که در طول دوره ی آموزشی خود به دقت در مورد همه چیز فکر کند. در تنظیم و انتخاب منابع مورد نیاز کمک بزرگی محسوب می شود و می تواند معلم را در زمینه های زیر یاری دهد:

- انگیزه های لازم را در معلم ایجاد می کند.
- بر قسمت های مختلف درس از جمله تجارب یادگیری دانش آموزان به نحو مطلوب تأکید می کند.
- اطمینان می دهد که کلیه اطلاعات مورد نیاز دانش آموزان در درس گنجانده شده است.
- امکان استفاده از وسایل آموزشی را فراهم می سازد.
- طرح سؤالی مناسب را پیش بینی می کند.
- تدریس معلم براساس برنامه ای منظم و از پیش تعیین شده انجام می شود.
- و

معلمان کارآمد معمولاً تلاش می کنند طرح درس مربوط به کلاس خود را دقیق و با جزئیات کامل بنویسند و براساس آن فعالیت های آموزشی را دنبال می کنند. البته گاهی می توان از طرح درس هایی که معلمان با تجربه نوشته اند استفاده کرد؛ اما بهتر است معلمان طرح درس های مورد نظر را خود شخصاً تنظیم نمایند و در طول دوره های آموزشی همواره به اصلاح و تکمیل آن بپردازند. طرح درس به دلیل این که مراحل تدریس را مشخص می کند، راهنمای معلم در فرآیند تدریس محسوب می شود.

۴- مراحل نگارش و تنظیم طرح درس روزانه عبارتند از:

۴-۱: تعیین موضوع یا عنوان درس

عنوان درس به طور دقیق باید نوشته شود. روشن است که اولین چیزی که باید در نظر بگیرید، موضوعی است که می خواهید درس بدهید. این موضوع باید بر اساس استانداردهای آموزشی تدوین شده باشد. در ضمن باید بدانید که برای چه پایه ای طرح درس می نویسید و این نکته را تا پایان کار در ذهن خود داشته باشید و تخمینی هم از زمان لازم برای تدریس انجام دهید تا در بودجه بندی زمان به شما کمک کند.

۴-۲: مشخص کردن هدف ویژه تدریس در یک جلسه

هدف های آموزشی بیان کننده وضعیت مطلوب فراگیر در یک رویداد آموزشی هستند. هدف سنگ زیر بنای آموزش محسوب می شود. آنچه حین آموزش انجام می شود و بعد از آموزش حاصل می شود همه ناشی از هدف است. هدف ها تعیین کننده تمام جزئیات برنامه های آموزشی است.

تعیین اهداف آموزشی در طراحی آموزشی یک کلاس درس، پیامدهای زیر را به دنبال دارد:

- تعیین مسیر و جهت حرکت در یک برنامه آموزشی
- راهنمای مناسب در مراحل تعیین و تدوین محتوای آموزشی
- انتخاب روش ها و شیوه های آموزشی مناسب
- انتخاب مواد و وسایل مناسب در فعالیت های آموزشی
- طراحی و اجرای درست ارزشیابی برنامه

۴-۲-۱: انواع اهداف آموزشی عبارتند از:

اهداف غایی یا آرمانی، اهداف کلی، اهداف جزئی و اهداف عینی

۴-۲-۲: مراحل نگارش اهداف آموزشی عبارتند از:

- تعیین هدف یا اهداف کلی
- تبدیل اهداف کلی به اهداف واسطه ای یا جزئی
- تبدیل هدفهای واسطه ای به هدف های عینی و قابل مشاهده
- بازنگری و تنظیم مجدد اهداف آموزشی

اهداف آرمانی یا غایی در سطح کلان برنامه ریزی آموزشی مورد توجه قرار می گیرند و چندان ارتباطی با مجریان برنامه درسی بویژه معلمان ندارند.

در این مرحله هدف کلی از آموزش مباحث در هر جلسه تعیین می گردد. اهداف کلی، اهدافی هستند که در پایان یک دوره آموزشی باید تحقق یابند. نوشتن هدف کلی یک جلسه تدریس، همانند هدف کلی یک دوره ی آموزشی است؛ اما در قالب یک موضوع محدود. تحقق مجموع هدفهای کلی جلسات باید موجب تحقیق اهداف کلی دوره شوند. به عبارت دیگر اهداف کلی هر جلسه ی تدریس، عناصر یا مراحل رسیدن به اهداف کلی دوره را مشخص می کنند. در نوشتن هدف کلی هر جلسه نیز معمولاً از افعال کلی استفاده می شود. ذکر شرایط و معیار در این نوع از اهداف ضرورتی ندارد.

۴-۳: تجزیه موضوع کلی درس به مطالب و مفاهیم جزئی تر (تعیین رئوس مطالب)

پس از تعیین و نوشتن موضوع درس و تعیین اهداف کلی، طراح باید عناوین فرعی موضوع درس را مشخص سازد. ترتیب و توالی مناسب عناوین فرعی همواره باید مورد توجه قرار گیرد. عناوین فرعی، بهترین راهنمای نگارش هدفهای جزئی است؛ زیرا براساس هر عنوان فرعی می توان یک هدف جزئی نوشت.

۴-۴: تهیه هدفهای جزئی یا مرحله ای بر اساس رئوس مطالب تعیین شده

ساده ترین راه نوشتن اهداف جزئی یک درس، این است که براساس هر موضوع فرعی یک هدف جزئی نوشته شود. ماهیت اهداف جزئی همانند هدف کلی درس است؛ اما در قالب موضوعی ریزتر و محدودتر. به عبارت دیگر، هدف های جزئی درس، اهداف زیرمجموعه هدف کلی درس می باشند. دقت در نوشتن اهداف جزئی و تنظیم درست توالی آن، می تواند موجب نظم بیشتر فعالیت های آموزشی شود و در نهایت، تحقق هدف کلی را تضمین نماید.

۴-۵: تهیه و تنظیم هدف های رفتاری یا هدف های اجرایی تدریس

پس از نوشتن هدف های جزئی، طراح باید هدف های جزئی را تبدیل به هدف های رفتاری نماید. هدف های رفتاری به آن دسته از اهدافی گفته می شوند که نوع رفتار و قابلیت هایی را که انتظار داریم فراگیران پس از یک فعالیت آموزشی به آن برسند، مشخص می کنند. هدف های رفتاری هر جلسه تدریس باید با توجه به شرایط، ضوابط و امکانات متناسب با سطوح مختلف حیطه های یادگیری تنظیم شود. سپس براساس سلسله مراتب از آسان به مشکل و یا به صورت پیش نیاز و پس نیاز مرتب گردد. در هدف های رفتاری عملکرد(نوع رفتار)، شرایط و معیار دقیقاً باید مشخص شود.

۴- ۵- ۱: طبقه بندی و تحلیل هدفهای صریح آموزشی در حیطه یادگیری :

منظور از طبقه بندی تعیین راه ها و مراحل دقیق و مشخص است که بعد از تحقق آنها تغییرات لازم در تفکر، احساسات و مهارت های عملی شاگردان به وجود آید. در تعیین هدف های آموزشی لازم است حیطه های یادگیری مشخص شود. بر اساس طبقه بندی بلوم یادگیری معمولا در سه حیطه شناختی، عاطفی، روانی- حرکتی اتفاق می افتد. این دسته بندی به دلیل تاکید بر جنبه های خاص هدف های مختلف است و نه متمایز کردن آنها، زیرا سه حیطه مشخص شده، مجزا و نامربوط نیستند.

مثال: (هر معلم شایسته ای سعی میکند در شاگردان علاقه ایجاد کند(هدف عاطفی) تا آن ها موضوعات درسی را یاد بگیرند(هدف شناختی) در مواقعی معلم سعی می کند با در اختیار گذاشتن معلومات و اطلاعات خاص(هدف شناختی)گرایش شاگردان را تغییر دهد(هدف عاطفی).

۴- ۵- ۲: سطوح یادگیری در حیطه شناختی بلوم :

این سطوح باید به ترتیب اتفاق افتد تا راهی برای رفتن به سطح بعد باز شود.

۱. دانش(ساده ترین سطح شناخت): همان یادآوری و باز شناسی است و صرفا جنبه حفظی دارد.مثلا شاگرد بدون حفظ جدول ضرب تمایز مذبوط را نمی تواند حل کند.

۲. فهمیدن: توانایی پی بردن به مفهوم یک مطلب و توضیح آن با جملاتی که شخص خودش می سازد بی آن که ارتباطی بین این مطلب و مطالب دیگر برقرار کند که به چند دسته فرعی تقسیم می شود.

الف- ترجمه: برگرداندن مطالب از شکلی به شکل دیگر بی آن که معنی و محتوای آن دگرگون شود مثل ترجمه شعر

ب- تفسیر: تشخیص نکات اساسی و جدا کردن آن از قسمت های کم اهمیت تر مثل استنباط مفاهیم از یک قطعه شعر.

ج- برون یابی: مهارت در تعلیم دادن یا بکارگیری اطلاعات در طول زمان به منظور پیش بینی نتایج خاص مثل بسط دادن یک متن سیاسی به ورای آنچه در متن آمده است.

۳. به کار بستن: توانایی کاربرد اصول علمی، فرضیه ها و قضایا و دیگر مفاهیم انتزاعی در وضعیت و موقعیت مناسب بدون این که هیچ راه حلی ارائه شود. مثل: شاگردی که می تواند اصول وقوانین مثلثات را در موقعیت علمی جدید به کار برد.

۴. تجزیه و تحلیل: شکستن مطلب به اجزا تشکیل دهنده آن و یافتن روابط بین اجزا ونحوه سازمان یافتن آن مثل شاگردی که بتواند یک جمله ادبی را از نظر دستوری تجزیه و نقش و روابط کلمات را تشخیص داده و جمله را سازماندهی کند.

۵. ترکیب: در هم آمیختن دوباره قسمت هایی از تجارب گذشته با مطالب جدید و بازسازی آن به بصورت یک کل تازه ونسبتا انسجام یافته مثل: طراحی طرح آموزشی مناسب در یک موقعیت ویژه در درس روشها و فنون تدریس توسط دانشجو.

۶: ارزشیابی وقضاوت(پپچیده ترین سطح شناخت): این سطح شامل قضاوت در باره امور، اطلاعات وحتی روشهای روبرو شدن با مسائل است. در واقع ارزشیابی نتیجه جریان شناخت است مثل دانشجویی که بتواند دو قطعه ادبی را از نظر نگارش با هم مقایسه کند و یکی را با ذکر دلایل بر دیگری ترجیح دهد.

۴- ۵- ۳: سطوح یادگیری در حیطه عاطفی :

هدف های حیطه عاطفی آن هدف های آموزشی هستند که با نگرش ها و عواطف وعلایق وارزش ها سر و کار دارند که به پنج سطح طبقه بندی می شوند: (از آسان به مشکل)

۱. دریافت وتوجه کردن : جلب وحفظ و هدایت توجه شاگرد نسبت به فعالیت آموزشی که نتیجه این سطح، از آگاهی ساده نسبت به موضوع شروع و تا توجه حساب شده نسبت به آن ادامه می یابد.
۲. پاسخ دادن : نشان دادن واکنش در مورد مسئله مورد نظر که نتیجه این سطح، از پیروی و متقاعد شدن شروع و تا تمایل به پاسخ دادن و داوطلبانه اقدام کردن و سر انجام پاسخ دادن همراه با رضایت و علاقه پیش می رود.
۳. ارزش گذاری : درونی کردن دسته معینی از ارزش ها که نتیجه این سطح، از متعهد کردن شاگرد در برابر ارزش ها شروع و تا راهنمایی دیگران به قبول این ارزش ها و تشویق و ترغیب آنها برای پذیرفتن آن پیش می رود.
۴. سازماندهی ارزش ها : ادغام ارزش های مختلف و رفع تعارضات بین آنها و بنا نهادن یک نظام ارزشی پایدار و منسجم که نتیجه این سطح، از ادغام ارزش های جدید پذیرفته شروع شده و تا تطبیق این ارزش ها با ارزش های درونی شده قبلی ادامه می یابد.
۵. تبلور ارزش های سازمان یافته در شخصیت : شاگرد دارای نظامی از ارزش ها می شود که رفتار وی را برای مدتی طولانی کنترل می کند ودر نهایت به صورت نوعی شخصیت در وجود او پدیدار می شود که نتیجه این سطح: مجموعه ای از ارزش ها در رفتار وی انعکاس دائم می یابد وجزء فلسفه زندگی وی و شخصیتش می شود.

۴- ۵- ۴: سطوح یادگیری در حیطه روانی - حرکتی:

هدف های این حیطه بیشتر نیازمند همکاری اعصاب و ماهیچه هاست مثل رانندگی ،خیاطی و... و بیشتر شامل مهارت های عملی در زمینه های فنی حرفه ای و تربیت بدنی و هنر و ... است.

۱. مشاهده و تقلید: شاگرد به مشاهده رفتار مربی می پردازد و سپس تقلید می کند وآن رفتار را انجام می دهد.
۲. اجرای عمل بدون کمک: در این مرحله به اجرای آگاهانه تر عمل می رسیم ومیزان وابستگی شاگرد به مربی بسیار ناچیز می شود ولی نظارت و هدایت او باید ادامه داشته باشد.

این سطح به سه سطح فرعی تقسیم می شود:

الف- اجرای آگاهانه دستور العمل ها

ب- انتخاب بهترین روشها

ج- اجرای مکرر عمل بدون کمک یا تثبیت

۳. دقت در عمل: اجرای عمل با سرعت ودقت وظرافت بیشتر از مرحله قبل و کاهش اشتباهات مرحله قبل. نظارت و راهنمایی مربی و تمرین و تکرار در این مرحله نیز باید باشد.

۴. هماهنگی حرکات: یعنی برقراری هماهنگی بین مجموعه ای از اعمال، با رعایت نظم و کارایی لازم

۵. عادی شدن عمل: بالاترین سطح مرحله یادگیری در حیطه روانی حرکتی است که در آن شاگرد به بطور خودکار به انجام دقیق کارهای دقیق و موزون عادت می کند.

نکته: تا سطوح حیطه های پایین تر تحقق پیدا نکنند سطوح حیطه های بالاتر تحقق پیدا نخواهند کرد.

۴-۶: بررسی رفتار ورودی و دانسته های پیشین شاگردان

رفتار ورودی شامل معلومات، مهارت ها و توانایی هایی است که فراگیران باید قبل از شروع فعالیت آموزشی نشان دهند تا بتوانند با موفقیت به اهداف رفتاری دست یابند. در این مرحله دو سوال زیر مطرح می شود که عبارتند از:

آیا یادگیرندگان بر دانش و مهارت های پیش نیاز درس تازه، از قبل تسلط یافته اند؟ یادگیرندگان چه مقدار از اهداف و محتوای درس تازه را قبل یاد گرفته اند؟ که برای پاسخ دهی به این دو سوال باید ارزشیابی تشخیصی صورت پذیرد.

۴-۷: تهیه و تنظیم سؤالات لازم برای اجرای ارزشیابی تشخیصی

معلم بر اساس تخصص و مهارتی که دارد باید ابتدا رفتار ورودی را پیش بینی کند و سپس براساس دانش پیش نیاز درس مورد تدریس، سؤال هایی را طرح نماید. سؤال های طرح شده باید در ستون ارزشیابی طرح درس نوشته شود. این سؤال ها قبل از تدریس باید از دانش آموزان پرسیده شوند، تا وجود یا عدم وجود پیش نیاز مشخص شود. در صورت عدم تسلط دانش آموزان بر پیش نیاز درس مورد تدریس، مخصوصاً زمانی که موضوع درس با موضوعات قبلی و بعدی ارتباط تسلسلی داشته باشد، حتماً باید رفتار ورودی ترمیم گردد.

۴-۸: تحلیل و پیش بینی نتایج ارزشیابی تشخیصی و تعیین اولین گام آموزشی (نقطه شروع تدریس)

در این مرحله با توجه به پاسخ های دانش آموزان به سوالات ارزشیابی تشخیصی و تحلیل و تجزیه نتایج این ارزشیابی نقطه شروع تدریس مشخص می گردد.

۴-۹: تعیین و تنظیم مراحل ارائه محتوا :

تعیین و تنظیم نحوه ارائه محتوا به ترتیب اهمیت، به چند مرحله به شرح زیر تقسیم میشود:

الف) آماده سازی (ایجاد انگیزه و معرفی درس جدید):

آماده سازی به معنای ایجاد علاقه، جلب توجه، برانگیختن انگیزه، ایجاد رابطه و برقراری ارتباط بین درس جدید و یادگیری های قبلی شاگردان است. در مرحله آماده سازی توجه دانش آموزان را از درس جلسه قبل که ممکن است متفاوت از درس فعلی باشد به درس جدید جلب می کند. مرحله آمادگی که خود شامل آمادگی معلم، آمادگی شاگرد و آماده کردن وسایل و مواد آموزشی است.

آمادگی معلم: بدیهی است معلم برای انجام هر کاری باید آمادگی داشته باشد. موضوع تدریس نیز نمی تواند از این قاعده مستثنی باشد. معلم باید پیش بینی کند که در کلاس درس چه فعالیتی را می خواهد انجام دهد و چگونه می خواهد کلاس را شروع کند؟ چگونه می خواهد در کلاس درس انگیزه ایجاد کند و این انگیزه را تا پایان کلاس استمرار بخشد و سرانجام چگونه می خواهد کلاس را به پایان برساند؟

آمادگی دانش آموزان: اگر دانش آموزی به درس معلم توجه نکند و در اجرای فعالیت های آموزشی با او همکاری ننماید، عمل تدریس به مفهوم واقعی آن، صورت نخواهد گرفت. جلب توجه دانش آموزان و همکاری آنها مستلزم آماده شدن برای فعالیت است. تجربه نشان داده است که در آغاز ورود به کلاس، اغلب دانش آموزان هنوز متوجه مسائلی هستند که قبل از آمدن به کلاس افکار آنها را به خود مشغول داشته است. در شروع کلاس، معلم موظف است توجه و افکار دانش آموزان را به طور جدی متوجه کلاس و فعالیت های مورد نظر نماید. معلمان با تجربه در این مرحله از روشهای مختلفی استفاده می کنند.

آماده کردن وسایل و مواد آموزشی: علاوه بر موارد ذکر شده، معلم باید قبل از ورود دانش آموزان به کلاس درس مجموعه وسایل آموزشی مورد نیاز را در کلاس آماده نماید. چنانچه در کاربرد بعضی از وسایل مهارت چندانی نداشته باشد، باید قبل از رفتن به کلاس و به کارگیری وسایل در حضور دانش آموزان، تمرین لازم را انجام دهد تا مهارت مورد نظر را کسب نماید. معلم نه تنها باید وسایلی را که خود برای تدریس لازم دارد آماده کند، بلکه باید وسایلی را که دانش آموزان برای کسب تجارب و انجام دادن تمرین بدان نیازمندند، نیز تهیه کرده، در اختیار آنان قرار دهد.

ب) مرحله ی معرفی و بیان هدفهای صریح آموزشی

معلم پس از جلب توجه دانش آموزان، باید موضوع درس و اهداف آنها را به دانش آموزان معرفی کند. معرفی درس و اهداف آن باید به گونه ای صورت گیرد که متناسب با ساختار شناختی دانش آموزان باشد. معرفی درس و هدف های رفتاری آن، دانش آموزان را برای آشنایی با تجارب یادگیری و سعی در دستیابی به آنها آماده می سازد. معلم باید انتظارات خود را از دانش آموزان، بسیار ساده، روشن و مشخص بیان کند. زمان اختصاص داده شده برای معرفی درس نباید بیش از ۳ تا ۵ دقیقه وقت کلاس را بگیرد.

ج) مرحله ی ارائه درس

در این قسمت مراحل تدریس با توجه به هدف های جزئی (مرحله ای) بصورت فعالیت معلم و دانش آموزان به دو صورت نوشته می شود: خلاصه و سناریو

در مرحله ی ارائه درس، محتوای مورد آموزش باید دقیقاً مشخص شود. از روشهایی چون سخنرانی، بحث گروهی، بارش فکری، نمایش تصاویر، پرسش و پاسخ و ... به عنوان روش هایی که برای آموزش هر قسمت لازم است، استفاده شود. معلم باید اطمینان حاصل کند که بخش های مختلف محتوا با

یک روال منطقی ارائه خواهد شد و هیچ نکته نامفهومی در میان مطالب ارائه شده وجود نخواهد داشت. زمان لازم برای هر قسمت به طور دقیق مشخص شود. ارائه محتوا در حقیقت قسمت اصلی کار تدریس و شامل دو عامل جدا ناشدنی است که عبارتند از:

۱- رعایت سازماندهی کلیه محتوای درس و توالی آنها

۲- مشخص کردن روش آموزش قسمتهای مختلف

به طور مثال معلم باید حداقل نکات زیر را پیش بینی کند:

الف) سؤلهایی که باید پرسیده شوند.

ب) در هنگام بحث دلایل لازم پیش بینی شود.

ج) در حدود ۵ تا ۱۰ دقیقه فیلم نشان داده شود.

د) پس از نمایش فیلم، موضوع مورد بحث قرار گیرد.

معلم باید پیش بینی کند که منظور از سؤال چیست؟ آیا فقط برای جلب توجه دانش آموزان است و نیازی به پاسخ ندارد؟ پاسخ دادن به سؤال ها بر عهده ی چه کسی است؟ معلم یا دانش آموزان؟ آیا سؤال بر روی نکات اصلی درس تأکید دارد؟ آیا سؤال ایجاد انگیزه می کند؟ آیا سؤال ها سبب مؤثر شدن تدریس و جلب توجه دانش آموزان خواهد شد؟ آیا سؤال به سنجش درک و فهم دانش آموزان کمک می کند؟ آیا سؤال، توجه دانش آموزان را به مفاهیم، اصول خاص و مورد نظر جلب می نماید؟

سؤال‌ها باید زمینه‌ی بحث و گفتگو را در کلاس درس فراهم سازند و بین معلم و دانش‌آموزان ارتباط برقرار کنند. به بیان دیگر، سؤال باید سبب شناخت بهتر و ایجاد قدرت تجزیه و تحلیل، ترکیب، ارزیابی، نتیجه‌گیری و تعمیم در دانش‌آموزان شود. مقدمه در ارائه محتوا بسیار مهم است. یک مقدمه خوب می‌تواند توجه دانش‌آموزان را جلب کند و علاقه‌ی آنها را به ادامه درس برانگیزد.

یک مقدمه خوب شامل مطالب زیر است:

درس در چه موردی صحبت می‌کند؟

کجا و در چه زمانی دانش‌آموزان می‌توانند از آنچه در این درس می‌آموزند، استفاده کنند؟

چگونه باید مطالعه کنند و مفاهیم را بیاموزند؟

بازنگری مختصری از آنچه در درسهای قبلی مرتبط با موضوع آموخته‌اند.

تکرار مطالب پیش‌نیاز معمولاً برای مؤثر کردن تدریس لازم است؛ اما لازم نیست همیشه از یک روش برای یادآوری رفتار ورودی استفاده کنیم.

معلم باید روی نکات کلیدی رفتار ورودی تأکید کند تا درس جدید راحت‌تر و قابل‌فهم‌تر شود. این تکرار نباید طولانی باشد. به طور کلی معلم باید در قسمت ارائه درس جدید به نکات زیر توجه کند:

یادآوری پیش‌نیازها - رعایت نظم در نوشتن و اجرای مراحل - توجه به ارزشیابی تکوینی - فعال کردن دانش‌آموزان - پیش‌بینی فعالیت دانش‌آموزان - استفاده از رسانه آموزشی مناسب - استفاده از تشویق و تنبیه به موقع و...

د) مرحله خلاصه کردن و نتیجه‌گیری

برای تثبیت مطالب ارائه شده در ذهن دانش‌آموزان، لازم است درس ارائه شده به طور خلاصه جمع‌بندی و نتیجه‌گیری شود. تلخیص و جمع‌بندی، مفاهیم از دست داده شده در طول آموزش را برای دانش‌آموزان روشن می‌کند بهتر است تلخیص و نتیجه‌گیری توسط خود دانش‌آموزان انجام شود و معلم اظهار نظر نهایی را ارائه نماید.

ه) مرحله ارزشیابی

بعد از ارائه محتوا و جمع‌بندی و نتیجه‌گیری، لازم است معلم از چگونگی تحقق اهداف، آگاه شود. اگرچه این عمل ممکن است در طول فعالیت‌های آموزشی به طور ضمنی انجام شود؛ اما ضرورت دارد معلم پس از پایان ارائه محتوا، با مقایسه سطح مهارتی که انتظار دارد دانش‌آموزان به آن برسند و آنچه دانش‌آموزان عملاً به آن رسیده‌اند، میزان یادگیری دانش‌آموزان و مؤثر بودن روش تدریس خود را ارزشیابی کند. زمان ارزشیابی، بستگی به مدت زمان تدریس دارد؛ اما این مرحله نباید زیاد وقت کلاس

را بگیرد. به طور متعادل می توان ده دقیقه برای این کار در نظر گرفت. سؤال های مرحله ی ارزشیابی باید بر اساس هدفهای رفتاری درس طرح شوند.

(و) مرحله تعیین و تکلیف و پایان دادن درس

معلم می تواند برای تقویت مطالب آموخته شده در کلاس و ارتباط آن با زندگی واقعی دانش آموزان فعالیت هایی را در خارج از کلاس پیش بینی کند. این تکلیف، بخشی از مطالعات مربوط به درس محسوب می شوند. معلم باید این نوع فعالیت ها را دقیقاً پیش بینی کند و در اختیار دانش آموزان قرار دهد. معرفی منابع مطالعه یا فعالیت مانند: کتاب، مقالات جدید، فیلم و ... به دانش آموزان علاقمند فرصت می دهد تا اطلاعات خود را با مطالعه و استفاده از این امکانات افزایش دهند.

اگر معلم انتظار داشته باشد که وظایف و فعالیت های تکمیلی خارج از کلاس، طبق اصول و قواعد خاصی انجام شود، باید اصولی را که در ذهن دارد به طور واضح و دقیق به دانش آموزان اعلام کند. اگر این اصول، به صورت شفاهی از طرف معلم اعلام شود، ممکن است دانش آموزان به آن توجه نکنند. بنابراین بهتر است اصول و معیارها به تفصیل به صورت کتبی و در صورت امکان همراه با مثال در اختیار دانش آموزان قرار داده شود. چنین کارکردی در وقت کلاس صرفه جویی کرده و به دانش آموزانی که غیبت دارند و یا در فاصله ی اعلام فعالیت های تکمیلی تا زمان انجام آن بعضی از اصول را فراموش می کنند، کمک می کند. در اکثر مواقع، معلم تکالیف خواندنی، یا انجام فعالیت در خانه را زمانی ارائه می دهد که زنگ خورده است و دانش آموزان با عجله، مشغول ترک کلاس هستند. اگر دادن تکالیف در روند یادگیری دانش آموزان اهمیت دارد، باید بیش از این به آن توجه شود، یکی از بهترین شیوه های تعیین فعالیت های تکمیلی (تکالیف خارج از کلاس) به دانش آموزان، ارائه راهنمای از قبل تنظیم شده است. اینکه راهنمای تعیین تکالیف به چه صورتی نوشته شود و چه امکاناتی در خارج از کلاس درس فراهم گردد، به موقعیت آموزشی و نوع درس بستگی دارد.

۴-۱۰: تعیین روش یا روش های مناسب برای ارائه محتوا در مراحل مختلف

معلم می تواند از یک روش یا روشهای مختلف در یک جلسه تدریس استفاده کند

۴-۱۱: انتخاب انتخاب وسایل آموزشی متناسب با روش و محتوای برنامه

وسایل آموزشی به کلیه تجهیزات و امکاناتی اطلاق می شود که می توانند در محیط آموزشی شرایطی را به وجود آورند که در آن شرایط یادگیری سریع تر، آسان تر، بهتر، با دوام تر و موثرتر صورت بگیرد.

انواع وسایل آموزشی عبارتند از:

وسایل آموزشی معیاری: این وسایل جزئی از معیارهای یادگیری اند و در هدف های فعالیت های آموزشی درج شدند. مثل اکثر ابزارهای فنی حرفه ای و ماشین در آموزش رانندگی

وسایل آموزشی تسهیل کننده: این وسایل برای درک بهتر مطلب یا اطلاع بیشتر از موضوع یا فعالیت به دانش آموز کمک می کنند.

۴-۱۲: مشخص کردن فعالیت و تجارب یادگیری مطلوب خارج از مدرسه، برای تقویت میزان یادگیری**۴-۱۳: تعیین زمان لازم برای اجرای هر یک از مراحل تدریس****۴-۱۴: پیش بینی نحوه ارزشیابی بعد از تدریس و طرح سؤالات لازم.**

هدف از طراحی و اجرای یک برنامه: ایجاد تغییر در فرگیران است. از دیدگاه تایلر ارزشیابی ملاک و مدرکی برای بررسی تحقق اهداف است. آخرین مرحله از مراحل طراحی آموزشی ارزشیابی پایانی است. ارزشیابی میزان دستیابی به اهداف را نشان می دهد. نتیجه ارزشیابی نمایانگر موفقیت یا عدم موفقیت برنامه های آموزشی است. بر اساس نتایج حاصله می توان به اصلاح و تقویت برنامه آموزشی پرداخت.

در ادامه می توانید فرم خام طرح درس روزانه را مشاهده فرمایید و از مطالب آموخته شده در تکمیل این فرم بهره ببرید.

۵- فرم طرح درس روزانه

موضوع و کلاس	طرح درس شماره:	تاریخ اجرا:	عنوان درس:	صفحه:		
	آموزشگاه:	پایه:	تعداد دانش آموز:	مدت تدریس:		
	مدرس:					
فعالیت های قبل از تدریس						
هدف کلی جلسه:						
رئوس مطالب	اهداف جزئی	اهداف رفتاری	حیطه اهداف آموزشی	فضای آموزشی و نحوه چیدمان کلاس	پیش بینی روش تدریس	وسایل آموزشی
۱. ۲. ۳. و ...	منظور معلم از فرایند یاد دهی و یاد گیری عبارت است از این است که دانش آموزان: ۱. ۲. و ...	از فراگیران انتظار می رود در پایان درس به اهداف زیر دست یابند: ۱. ۲. و ...	تعیین بر اساس اهداف رفتاری			
فعالیت های حین تدریس						
	فعالیت دبیر	فعالیت دانش آموزان	روش تدریس	وسایل آموزشی	زمان	
						فعالیت های مقدماتی
						ارزشیابی تشخیصی یا آغازین
						آماده سازی (ایجاد انگیزه و معرفی درس جدید)
						ارائه درس جدید
فعالیت های بعد از تدریس						
	فعالیت دبیر	فعالیت دانش آموزان	زمان			
						فعالیت تکمیلی
						ارزشیابی پایانی
						تعیین تکلیف و فعالیت های خارج از کلاس

۶- روش نگارش و تنظیم طرح درس سالانه

گام نخست: تهیه تقویم طرح. تقویم طرح را می توان برای یک سال تحصیلی یا سه دوره سه ماهه، با احتساب تعداد هفته ها، روزها و ساعت هایی که در طول سال تحصیلی برای تدریس درس مورد نظر پیش بینی شده، محاسبه و تنظیم کرد.

گام دوم: تقسیم محتوای درس یا هدفهای آموزشی بر زمان خالص یا مفید تدریس. ابتدا بهتر است محتوای درس یا هدفها و سایر فعالیت های آموزشی با احتساب فرصت لازم برای تمرین و مرور درس به سه دوره سه ماهه تقسیم شود و سپس محتوای فصل ها و مباحث، هدف ها و سایر فعالیت ها ی در نظر گرفته شده در طول هر سه ماه، به واحدهای کوچکتر درسی یا محتوای مناسب با تک تک جلسات آموزشی تقسیم شود.

گام سوم: تعیین هدف ویژه تدریس در هر جلسه. در این قسمت معلم باید با توجه به مجموعه فعالیت های در نظر گرفته شده و محتوای درس، هدف ویژه تدریس خود را در هر جلسه مشخص کند.

گام چهارم: تعیین و پیش بینی فعالیت های دیگر آموزشی خارج از مدرسه که برای تقویت یادگیری شاگردان می تواند مؤثر باشد. لازم است یادآوری شود که در طرح درس سالانه، می توان چند جلسه از تدریس را به تناسب موقعیت به شناخت شاگردان، اجرای ارزشیابی تشخیصی، مرور درس های گذشته و ترمیم کمبودهای مشخص شده در ارزشیابی تشخیصی اختصاص داد.

۷- الگوی طرح درس سالانه

درس:		پایه:		سال تحصیلی:		هدف کلی آموزش:	
ماهها	هفته ها	روز و تاریخ جلسه	فصل ها	موضوع و عنوان درس	هدف کلی هر جلسه	فعالیت های تکمیلی	
ماه	هفته اول						
	هفته دوم						
	هفته سوم						
	هفته چهارم						

۸- منابع مورد استناد :

- ✓ شعبانی، حسن (۱۳۹۱). مهارتهای آموزشی (روش ها و فنون تدریس)، تهران: سمت، جلد دوم.
- ✓ صفوی، امان الله (۱۳۹۳). کلیات روش ها و فنون تدریس (متن کامل)، تهران: نشر معاصر تنظیم و خلاصه
- ✓ نوروزی، داریوش. رضوی، سید عباس (۱۳۹۲). مبانی طراحی آموزشی، تهران: انتشارات سمت
- ✓ مقاله تلخیصی محمد رضاهدایت پور - حسین رسولی درج در سایت شبکه آموزش سیما